

УДК 378.124001.895

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Валентина Сгадова

*Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
просп. Перемоги, 54/1, 03680 Київ, Україна*

Висвітлено зміст інноваційної діяльності викладача, модель та педагогічні умови підготовки студентів до її здійснення.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, модель підготовки, педагогічні умови.

Розвиток сучасних цивілізацій визначається інноваційними процесами в усіх сферах суспільного життя. Інноваційні процеси притаманні зокрема й освіті. Вони зумовлені низкою об'єктивних суперечностей, а саме: невідповідністю старих методів навчання, виховання й розвитку особистості новим умовам життя; суперечністю між великою кількістю нової інформації й обмеженими межами навчально-виховного процесу та міжпотенційними можливостями особистості й дійсності, коли внутрішнє незадоволення педагога станом викладання спонукає до пошуків нового.

Поняття “інноваційна діяльність” увійшло в науковий обіг у 70-х роках ХХ століття спочатку стосовно до економіки, а потім і до інших сфер життєдіяльності людини. Його трактування не обмежується тільки вузьким семантичним смислом, пов'язаним з поняттям “створення, впровадження та розповсюдження нового”, а має декілька додаткових відтінків значення, а саме:

- інноваційній діяльності характерна властивість цілісності, масштабності, глобальності нововведення, яке запроваджується;
- інноваційна діяльність повинна володіти перманентністю, невичерпністю оновлень і трансформації;
- інноваційна діяльність – це еволюційний процес у якійсь галузі, оскільки створення нового завжди базується на якомусь фундаменті, що був на практиці.

Процес створення і запровадження педагогічних інновацій називають інноваційною педагогічною діяльністю, яку розглядають як практику навчання і виховання. Вона створюється педагогічним колективом або

окремими вчителями (викладачами) з метою пошуку ефективних шляхів розв'язання актуальних освітньо-виховних завдань закладів освіти.

Інноваційність завжди була властива педагогічній діяльності, визначала процеси її оновлення, удосконалення і розвитку, про що свідчить історія становлення педагогічної думки. Інноваційною для свого часу була педагогічна теорія і практика великого чеського педагога Я. А. Коменського, який заклав основи класно-урочної системи, ввів такі поняття, як “навчальний рік”, “триместр”, “канікули”, “навчальний день”, “урок”, “перерва”, “клас” тощо.

Яскраво інноваційною вважають діяльність видатного педагога В. О. Сухомлинського. В теорії і практиці його педагогічної діяльності окреслено різні шляхи саморозвитку особистості й ґрунтовно розроблено вплив творчої діяльності на особистість дитини, яка формується.

Останнім часом набули широкого поширення інноваційні процеси в системі вищої освіти. Усвідомлення суспільством необхідності підтримки й відтворення національної інтелектуальної еліти активізувало розробку цілей й змісту освіти, пошук нових технологій навчання відповідно до сучасних соціально-педагогічних умов. Педагогіка вищої школи бере на озброєння особистісно орієнтовний підхід до студента, заснований на його самостійності й активності у процесі навчання та саморозвитку. Нові технології вузівського навчання та нетрадиційні підходи до оцінення його результатів дають змогу студенту вибирати навчальний матеріал, темп його засвоєння, форми роботи й звітності відповідно до власних пізнавальних можливостей.

Нинішній етап інноваційної педагогічної діяльності визначається запровадженням нової освітньої парадигми й умовами сучасної соціокультурної ситуації, що зумовило значне зростання педагогічних інновацій: з'явилися нові концепції навчання, авторські навчально-виховні заклади, експериментальні методики, новаторські технології.

Учені розглядають інновацію в освіті як “процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому” [6, с. 400], як “результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем” [4, с. 5], “як актуальні, значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти і позитивно впливають на її розвиток” [3, с. 21].

Різні аспекти цієї проблеми знайшли широке відображення у вітчизняній і зарубіжній літературі, зокрема, оптимізація праці вчителів, керівників шкіл, демократизація управління (В. І. Загвязинський, М. М. Поташник, Ю. К. Чабанський), теоретична підготовка вчителів,

вивчення і запровадження передового педагогічного досвіду, розвиток творчого мислення (Л. Л. Момот, І. П. Раченко, О. Г. Ярошенко), педагогічна майстерність, самоосвіта і культура вчителів, виховання у них внутрішньої потреби у творчій діяльності (І. А. Зязюн, С. О. Сисоєва), діяльність керівника школи щодо створення сприятливих умов для самоосвіти, вироблення навичок дослідницької роботи, розкриття творчого потенціалу (В. І. Бондар, В. І. Маслов, Д. І. Румянцева, Л. І. Даниленко, В. Ф. Паламарчук, Н. В. Кічук).

Необхідність підготовки вчителя до проведення педагогічних досліджень у майбутній професійній діяльності підтверджується і вимогами Державного освітнього стандарту вищої професійної освіти. Серед загальних характеристик освіченості спеціаліста виділяють навички володіння сучасними методами пошуку, опрацювання і використання інформації, вміння її інтерпретувати й адаптувати у своїй професійній діяльності.

Аналіз стану підготовки студентів до науково-дослідної роботи свідчить про те, що вищі навчальні заклади недостатньо використовують свої можливості для формування майбутнього вчителя, а відповідно і викладача як провідника передової наукової думки й організатора науково-педагогічної роботи в середній та вищій школі. На нашу думку, помітним є розрив у підготовці студентів до дослідницької та педагогічної діяльності. Внаслідок цього молоді вчителі (викладачі) недостатньо, а іноді і зовсім не використовують досягнень науки для стимулювання та розвитку в учнів (студентів) дослідницького інтересу в навчально-пізнавальній діяльності, відчують значні труднощі в організації роботи, пов'язаної з пошуковою діяльністю як вихованців, так і власної.

Головними причинами цього є відсутність на державному рівні єдиної концепції науково-дослідної діяльності студентів; спрямованість змісту, методів і організаційних форм на репродуктивно-ілюстративний характер навчання; незначний обсяг часу, відведений на опанування теорії і методики організації науково-педагогічних досліджень; неузгодженість між структурними компонентами системи наукової підготовки студентів і відсутність ефективних засобів її стимулювання. Ця суперечність зумовлює несформованість у студентів установки на оволодіння відповідними вміннями, недостатній обсяг знань методики наукових досліджень; недостатнє виявлення дослідницьких умінь, невисоку активність і готовність до участі в майбутній експериментально-дослідницькій діяльності.

Розроблення, апробація та впровадження освітніх інновацій передбачають розвиток творчих можливостей кожного учасника навчально-виховного процесу. З огляду на це актуальною є проблема підготовки педагогів до інноваційної діяльності, формування у них науково-дослідних умінь.

Мета статті – розкрити моделі підготовки майбутніх педагогів до інноваційної пошукової діяльності, обґрунтувати педагогічні умови її реалізації.

Основними компонентами моделі підготовки майбутніх педагогів до здійснення науково-дослідної роботи, на нашу думку, мають бути цільовий; стимулювально-мотиваційний; змістовий; операційно-діяльнісний; контрольно-регулювальний; оцінювально-результативний.

Мету підготовки ми вбачаємо у створенні такого освітнього середовища у педагогічному закладі освіти, яке сприяло б формуванню готовності студентів до здійснення науково-дослідної діяльності. Мету конкретизуємо у таких завданнях: озброїти студентів загальними і професійними знаннями, навичками та вміннями, які необхідні для успішної навчально-дослідної та науково-дослідної роботи; розвивати потребу у здійсненні науково-дослідної навчальної та професійної діяльності; допомогти усвідомити студентам суть науково-дослідної роботи, її функції і специфіку; ознайомити із формами та методикою здійснення науково-дослідницької діяльності; допомогти студентам визначити свій реальний рівень сформованості готовності до здійснення науково-дослідної роботи; сформувати у майбутніх учителів уміння планувати, організовувати, регулювати, контролювати і коригувати науково-дослідну роботу.

Розв'язання визначених завдань можливе шляхом оволодіння системою теоретичних знань і формування відповідних практичних умінь і навичок.

Важливим компонентом готовності студентів до науково-дослідної роботи є мотиваційний. Поняттям “мотивація” у психолого-педагогічних науках позначає процес, внаслідок якого певна діяльність набуває для індивіда необхідне особистісне значення, створює стійкість його інтересу до неї і перетворює зовні задану мету діяльності у внутрішню потребу особистості.

Провідними мотивами педагогічно-дослідної діяльності є особистісні мотиви, що обґрунтовано у дослідженнях Н. В. Кузьміної, В. І. Андреева, З. А. Ісаєвої, Л. В. Кондрашової, О. Г. Ярошенко. Особистісні мотиви – це впевненість у власній причетності до справ суспільства, у необхідності активної участі в прискоренні його соціально-економічного й духовного процесу; наявність особистісних рис учителя-дослідника; усвідомленість суспільної та індивідуальної значущості та необхідності здійснення дослідницької діяльності; прагнення досягти певного рівня розвитку професійної діяльності.

На формування мотиваційної основи готовності майбутніх фахівців до науково-дослідної роботи, крім того, значною мірою впливає позитивне ставлення студентів до викладача, його особистісних і професійних якостей, а також і до навчальної дисципліни, до його науково-педагогічної діяльності.

Змістовий компонент моделі підготовки студентів до науково-дослідної роботи містить усе те, що становить поняття „зміст освіти”.

Якісна підготовка майбутнього вчителя до інноваційної діяльності потребує розширення кола теоретичних знань і переліку відповідних умінь і навичок.

Блок теоретичних знань, на нашу думку, необхідно доповнити знаннями теорії науково-педагогічних досліджень, а саме: особливості наукової і педагогічної діяльності; методи і логіка науково-педагогічного дослідження; суть і структура готовності майбутнього вчителя до науково-дослідної діяльності; суть, критерії і види педагогічних інновацій; технологія проведення наукового дослідження; мета, завдання, зміст і види науково-дослідної роботи студентів у вищій школі; умови ефективної організації науково-дослідної роботи.

Блок традиційних педагогічних умінь слід доповнити такими вміннями: розрізняти за певними ознаками (об’єкт, предмет, мета, методи, результат) наукову і педагогічну діяльність; обґрунтовувати тему, формулювати об’єкт, предмет, мету, гіпотезу педагогічного дослідження; застосовувати різні методи науково-педагогічних досліджень; розробляти програму науково-дослідної роботи (здійснювати педагогічну діагностику: планувати і раціонально розподіляти сили, час і засоби для здійснення науково-дослідної роботи; прогнозувати хід навчального процесу під час дослідження із урахуванням імовірних результатів; бачити кілька реальних шляхів вирішення поставленої педагогічної проблеми і вибирати найефективніший; організовувати власну діяльність і управління діяльністю інших); уміти оформляти результати науково-дослідної роботи; уміти використовувати раціональні прийоми планування та організації самостійної навчально-творчої діяльності, виконувати різні її види; уміти здійснювати самоаналіз, рефлексію; уміти здійснювати самооцінку дослідницьких умінь і досягнень.

Змістом операційно-діяльнісного компонента є організація практичної навчально-пізнавальної діяльності студентів з опанування навчального матеріалу, процес оволодіння системою необхідних для власної пошукової діяльності дослідницьких умінь і система педагогічних умінь, які забезпечують готовність учителя до керівництва дослідною діяльністю учнів.

Педагогічна технологія формування компонентів підготовки студентів до педагогічної дослідницької діяльності, як зазначають дослідники, передбачає сполучення навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної практичної роботи [1; 2].

Навчально-пізнавальну діяльність доцільно розглядати як процес розв’язання завдань, які спрямовані на пізнання методів дослідження і формування позитивного ставлення до педагогічної дослідницької роботи.

Навчально-практична діяльність – це процес розв’язання практичних завдань, спрямованих на виконання практичних завдань, які вимагають застосування теоретичних знань на практиці.

Самостійна практична діяльність – процес розв’язання практичних завдань з організації дослідницької роботи на основі запропонованих завдань для самостійної роботи студентів.

Контрольно-регулювальний компонент моделі підготовки майбутніх учителів до науково-дослідної роботи спрямований на з’ясування ефективності функціонування всієї моделі, вивчення результативності дії кожного її компонента, своєчасне внесення оптимальних коректив. Суттєву роль має відігравати самоконтроль студентів у формі самоперевірки глибини засвоєння відповідних теоретичних знань, правильності та швидкості виконання завдань, оцінення власних дій, оптимальних рішень. Контроль і самоконтроль забезпечують зворотний зв’язок у навчальному процесі – одержання викладачем і студентом інформації про ефективність функціонування процесу і результати науково-дослідної роботи студентів. Їх можна розглядати як діагностику ступеня готовності до навчально-пошукової діяльності у спланованому процесі підготовки студентів до здійснення різних видів науково-дослідної роботи.

Оцінювально-результативний компонент є завершальним у процесі підготовки студентів до науково-дослідної роботи. Цей компонент передбачає аналіз та оцінку процесу і результатів здійснення науково-дослідної роботи студентами, освоєння ними визначеної сукупності професійних знань, сформованості практичних навичок і умінь, дієвості як всього процесу, так і його результатів. Головним результатом такої підготовки є рівень готовності майбутніх учителів до проведення професійної науково-дослідної діяльності у школі. Показником ефективності процесу підготовки є самоактуалізація студентів у навчально-дослідній і науково-дослідній роботі, готовності до виконання професійних функцій.

Кожний із запропонованих компонентів цілісної педагогічної системи потребує деталізації, уточнення, визначення змісту, ретельної оцінки та експериментальної перевірки.

Вивчення відповідних літературних джерел та практичного досвіду свідчить, що розв’язання проблеми підготовки майбутніх учителів до здійснення науково-педагогічних досліджень буде успішним за наявності таких умов: введення науково-дослідної роботи студентів як обов’язкового компонента підготовки фахівця у навчальний план з першого до останнього курсу; розширення мережі наукових студентських гуртків, проблемних груп, інших форм організації наукових досліджень студентів у позанавчальний час; передбачення дійового морального й матеріального заохочення студентів і наукових керівників; здійснення цілеспрямованої роботи з вивчення нахилів,

інтересів студентів до розроблення наукових проблем; створення в майбутніх фахівців мотивації до оволодіння знаннями основ педагогічної творчості й технології педагогічного експерименту, а також відповідними дослідницькими вміннями; високого рівня наукової підготовки викладачів до проведення зі студентами педагогічних досліджень; високого рівня теоретичної підготовки студентів з проблеми організації науково-педагогічних досліджень, а також володіння загальноосвітніми та дослідницькими вміннями; взаємозв'язку навчально-дослідної і науково-дослідної роботи студентів і педагогічної практики; забезпечення єдиного режиму організації науково-дослідної роботи студентів як одного із провідних видів діяльності у вищій школі; ефективного педагогічного керівництва науково-дослідною роботою майбутніх фахівців; належного навчально-методичного забезпечення підготовки студентів до здійснення дослідницької діяльності.

Отже, сучасній середній та вищій школі потрібні педагоги, котрі оперативно і творчо реагують на зміни соціального середовища, ефективно відображають у навчанні досягнення науково-технічного процесу, кваліфіковано спрямовують особистісний розвиток учнів (студентів), постійно працюють над удосконаленням педагогічного процесу. Важливою умовою актуалізації цих якостей є готовність і спроможність педагога здійснювати пошукову діяльність в освітній галузі.

Незважаючи на інновації у сфері організації змісту і технологій освітнього процесу, сучасна вища школа не забезпечує повною мірою того рівня реалізації освітньо-виховної парадигми особистісно орієнтованого навчання учнів, який передбачає сучасне соціальне замовлення школі. Тому актуальним є оновлення системи вищої освіти у напрямі підвищення рівня готовності педагогічних працівників до інноваційної, пошукової діяльності та творчого освоєння педагогічних нововведень.

-
1. *Архангельский С. И.* Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы. М., 1980.
 2. *Горкуненко П. П.* Формування у студентів педагогічного коледжу науково-дослідницьких умінь. Методичні рекомендації. Рівне, 2005.
 3. *Єрмаков І. Г.* Нова школа нової України на зламі століть // Психологія і педагогіка життєтворчості. К., 1996.
 4. *Паламарчук В. Ф.* інноваційні процеси в педагогіці. К., 1994.
 5. *Савченко О. Я.* Дидактика початкової школи. К., 1997.

**PEDAGOGICAL CONDITIONS OF PROSPECTIVE TEACHERS'
PREPARATION FOR INNOVATIVE ACTIVITY****Valentyna Shadova***Vadym Hetman National Economic University of Kyiv
Peremoha Ave., 54/1, UA – 03680 Kyiv, Ukraine*

The article shows the content of teachers' innovative activity, states models and pedagogical conditions of its accomplishing.

Key words: innovation, innovative activity, model of training, pedagogical conditions.

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО
ПРЕПОДАВАТЕЛЯ К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ****Валентина Сгадова***Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана
пр. Перемоги, 54/1, 03680, Украина*

Освещено содержание инновационной деятельности преподавателя, модель и педагогические условия подготовки студентов к ее реализации.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, модель подготовки, педагогические условия.

Стаття надійшла до редколегії 11.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008